

ББК 81.2(3)

Н 34

Наукові записки. – Випуск 128. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) –
Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 604 с.

До Наукових записок увійшли статті, присвячені дослідженню актуальних питань вивчення тексту у світлі сучасних лінгвістичних і літературознавчих методологій, а також методики навчання іноземних мов.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, студентів філологічних факультетів, а також учителів-словесників.

Друкується за ухвалою вченої ради Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
(*протокол №7 від 27.01.2014 року*).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. Олег Семенюк	– доктор філологічних наук, професор (відповідальний редактор).
2. Григорій Клочек	– доктор філологічних наук, професор.
3. Болеслав Кучинський	– кандидат філологічних наук, професор.
4. Василь Лучик	– доктор філологічних наук, професор.
5. Володимир Манакін	– доктор філологічних наук, професор.
6. Василь Марко	– доктор філологічних наук, професор.
7. Володимир Панченко	– доктор філологічних наук, професор.
8. Валентина Паращук	– кандидат філологічних наук, професор.
9. Василь Ожоган	– доктор філологічних наук, професор.
10. Олег Поляруш	– кандидат філологічних наук, професор.
11. Олена Семенець	– доктор філологічних наук, професор.
12. Олександр Білоус	– кандидат філологічних наук, професор (відповідальний за випуск).

Статті подано в авторській редакції.

© Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2014

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ – ПРОЕКТНА РОБОТА

Ніна ФІЛІПОВА (Миколаїв, Україна)

В статті пропонується використання проектної роботи як методичного прийому, який дозволяє використати мотивацію та активізувати характеристики та здібності мовної особистості в процесі виконання науково-технічних перекладів.

Ключові слова: переклад, мовна особистість, методика навчання перекладу, проектна робота.

Project work is proposed to be used in teaching how to cope with translation problems, the method being rather useful because it can apply motivation potential and enables to intensify characteristics and abilities of a communicant performing translation tasks.

Keywords: communicant, methodology of translation teaching, project work.

Актуальність даної статті зумовлена тим фактом, що сьогодні, у період бурхливого розвитку всіх галузей науки і техніки, а також у період появи багатьох нових галузей, виникає проблема не тільки підготовки фахових перекладачів, а й навчання всіх фахівців окремим прийомами перекладання.

Сучасна методика викладання як рідної, так і іноземної мов закликає викладача використовувати діяльнісно-орієнтований підхід до навчання. «Власне кажучи, прийнятий нами підхід є діяльнісно-орієнтованим у тому сенсі, що користувачі мови й ті, хто її вивчають, є насамперед "соціальними агентами", або ж членами суспільства. Вони мають виконувати певні завдання (що необов'язково пов'язані з мовленням) у певних умовах, специфічному оточенні та в окремій сфері діяльності. В той час як мовленнєві завдання виконуються у межах видів мовленнєвої діяльності, останні є складовою частиною ширшого соціального контексту, і лише він здатен надати їм повноцінне значення. Під словом "завдання" ("задача") ми розуміємо виконання дій одним або більшою кількістю індивідів, які у стратегічній послідовності застосовують свої власні компетенції з метою досягнення певного результату. Підхід, що базується на діяльності, враховує також когнітивні, емоційні та вольові здібності, так само як і цілий ряд специфічних якостей, властивих індивіду і використовуваних ним у ролі соціального агента» [4: 9].

Це означає, що у всіх сферах використання мови найголовнішим є завдання – сформулювати мовну особистість, тобто «індивіда», «який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що відрізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [1: 188] або «модель представлення особистості, що ґрунтується на аналізі дискурсу носія мови й узагальнено об'єктивує особливості використання ним системних засобів мови як з метою відображення його світобачення, так і для реалізації комунікативних інтенцій [10: 56].

Одним з досить важливих видів мовленнєвої діяльності є переклад. Серед багатьох визначень поняття «переклад» звернемо увагу на те, що це «суспільна функція комунікативного посередництва між людьми, які користуються різними мовними системами, вона реалізується у процесі психофізичної діяльності білінгва стосовно відображення реальної дійсності на основі його індивідуальних здібностей інтерпретатора, який виконує перехід від однієї семіотичної системи до другої з метою еквівалентної, тобто максимально повної, але завжди часткової, передачі системи смислів від одного комуніканта до іншого» [2: 214].

Отже, у процесі навчання науково-технічного перекладу ми стикаємося з великою кількістю проблем, вирішення кожної з котрих вимагає діялісного підходу при обмеженості часу на їх вирішення в режимі роботи в аудиторії з викладачем.

Один з наявних резервів – це використання методики проектної роботи, яка, на наш погляд, ще недостатньо використовується у вищих навчальних закладах.

Розробка проекту складається з декількох етапів:

1. Допроєктна робота: планування термінів готовності проекту, обговорення критеріїв оцінювання, рекомендації щодо проведення дослідження, які надає викладач, формування команди для виконання проекту.

2. Розробка плану проекту, який обговорюється спочатку членами команди, а потім доповідається всій групі.

3. Підготовка інформації: збір, обробка, аналіз, реєстрація даних та обговорення попередніх результатів.

4. Створення кінцевого запланованого продукту, підготовка презентації.

5. Презентація проекту, обговорення отриманих результатів, оцінка проекту.

В залежності від мети та конкретного матеріалу проекти можуть бути представлені різними типами кінцевих продуктів: словниками-мінімумами, паспортами термінологічних систем, роздатковими дидактичними матеріалами тощо.

Покажемо декілька можливих варіантів проектів, які ми застосовуємо при підготовці прикладних лінгвістів. Підкреслимо, що ми не готуємо фахових перекладачів, а «Теорія та практика науково-технічного перекладу» - це тільки одна з дисциплін лінгвістичного циклу (інший цикл назвемо комп'ютерно-орієнтований).

Базою методичного забезпечення являються біля десятка підручників і навчально-методичних посібників, серед яких основними є колективна монографія «Основи термінотворення» [3], підручники Карабана В.І. [6], посібники, які розроблені викладачами кафедри [11].

Проект «Опис термінологічних словників» передбачає порівняльний опис термінологічних словників окремої галузі знань за запропонованою схемою (вихідні дані словника, тип словника, аналіз передмови, призначення, кількість термінів, особливості дефініцій, особливості вирішення проблем синонімії, омонімії, паронімії тощо) [5].

Проект «Аналіз державних/національних стандартів» дозволяє показати, по-перше, ту величезну роботу, яку проводять українські фахівці, а по-друге, опанувати практичним володінням таких понять, як «термінологічне планування», «гармонізація», «модернізація».

Проект «Паспорт терміносистеми» надає можливість досліднику-студенту провести комплексне вивчення термінологічної системи (обмеженої її частини) та представити свій аналіз у вигляді фрейму та своєрідного «паспорту», який включає важливу інформацію про основні екстралінгвістичні (час появи перших термінів, місце їх виникнення, причини появи терміносистеми, її розповсюдження) та лінгвістичні (модель утворення, структурні параметри, основні засоби термінотворення, системні параметри, експресивність термінів) характеристики даної терміносистеми.

Проект «Термін vs професіоналізм» пов'язаний з проблемою лексикографічної фіксації одиниць спеціальної лексики, що обумовлено збільшенням об'ємів використання спеціальної лексики не тільки спеціалістами, а й тими, хто традиційно її раніше не використовував. Цей процес спричинений декількома факторами:

1) зростає рівень освіченості;

2) посилюється роль засобів масової інформації;

3) збільшується популярність деяких професій, в особливості професій, пов'язаних з економікою (економістів, фінансових аналітиків, професіоналів інвестиційного ринку), ІТ технологіями, управління проектами.

Як відомо, розрізняють декілька типів спеціальної лексики: а) терміни, б) професіоналізми, в) професійне просторіччя. Перші співвідносяться з науковим або науково-виробничим поняттям. Другі представлені у професійно-діловій сфері комунікації. Треті характерні для виробничо-побутового спілкування. Сьогодні не існує достатньо жорсткого визначення, яке б дозволило розрізнити ці системи. Лінгвісти звертаються до словників у пошуках науково обґрунтованих критеріїв розподілення різних типів спеціальної лексики, а лексикографи очікують, що лінгвісти запропонують чіткі критерії для відбору спеціальної лексики. Одне з таких питань – чи належить фіксувати в словниках професіоналізми, хоча наявність нетермінологічної частини спеціальної лексики – це реальний факт. Наприклад, якщо окремих професійний колектив називає акції відомих традиційних компаній «*big uglies*», то чи обов'язково знати всім, що це означає? [7: 102].

Окремо словників професіоналізмів не існує, а термінологічні словники не завжди визначають статус лексеми (термін, професіоналізм або жаргонізм), що для перекладача створює проблему: що можна використовувати тільки неформально (в усному мовленні)?

Аналіз термінологічних словників різних економічних галузей показує, що існує декілька тенденцій: 1) вони фіксують одиниці спеціальної лексики, які авляються термінами

(нормою) і професіоналізми, які нормою не являються, але реально функціонують як лексичний інвентар даної мови, тобто спостерігається зміна кодифікаційної спрямованості словників від предписуючої ролі до описуючої ролі; 2) система поміт сьогодні не дозволяє однозначно виділити терміни, професіоналізми або професійні жаргонізми; 3) швидкість накопичення та розповсюдження інформації викликає проблему нечіткості між групами спеціальних лексем (окрема частина професіоналізмів, наприклад може бути потенційними термінами); 4) електронні словники мають більш широкі можливості ніж паперові, але до їх недоліків відносять те, що вони відкриті для будь-якого користувача, який може вносити свої варіанти перекладу еквівалентів, що впливає на адекватність тлумачення.

Проект «Україномовний науковий стиль» висвітлює ще одну проблему перекладу українською або з української мови, оскільки існують особливості наукового стилю української мови у порівнянні з англійською. Так П.О. Селігей відмічає гіпертрофоване вживання «канцелярита», перенасичення тексту малозрозумілими й зайвими термінами, невиправдане залучення термінів з інших, навіть не суміжних наук, вигадкування нових назв для явищ і понять, що вже зафіксовані у вигляді термінів. «Звідси постають такі «симптоми», як надмір непотрібних термінів, невиправдана заміна питомих слів запозиченнями, надуживання задовгими реченнями, багатослів'я, надмірні номінативність і формалізованість, штучна, химерна ускладненість. А оскільки цими вадами рясніє чимало сучасних текстів, то цілком очевидно, що відхилення від літературних норм стали не випадковими, а доволі регулярними. Це не властивість якогось одного автора чи кількох авторів, а системне явище, яке набуває масштабів епідемії» [9: 174]. Автор навіть пропонує взагалі оновити, реформувати україномовний науковий стиль.

До переваг проектної роботи як методичного прийому можна віднести автентичність, автономію виконавця, мотивацію. Автентичність обумовлена завданням, мовою виконання завдання, досвідом проектанта; автономія проявляється у тому, що він відповідає за виконання завдання, а тобто сам «керує» процесом навчання; мотивація дозволяє проектанту виділити свої інтереси, здібності, потреби, використовуючи як свій творчий потенціал, так і потенціал всієї команди, яка працює над проектом.

Педагогічна практика взагалі показує, як важливо сформувати у студентів навички роботи із знаннями, які дозволили б їм користуватися цими знаннями в професійній діяльності. Використання проектної методики допомагає студентам зрозуміти, що попит на знання проявляється тоді, коли виникає проблема і необхідно прийняти рішення, а тобто використання цієї методики дозволяє суттєво підвищити пізнавальну і комунікативну активність студентів-філологів при навчанні основам перекладу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – Київ: Видавничий центр «Академія», – 2004. – 342 с.
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544с.
3. Дяков А.С., Кияк Т.Р., Куденько З. Б. Основи термінотворення. – Київ, Видавничий дім «KM Academia», – 2000. – 216 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Вид-во Ленвіт, Київ, – 2003. – 261 с.
5. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства. – Київ: Політехніка НГУУ «КПШ», – 2004. – 125 с.
6. Кочерган В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, – 2004. – 576 с.
7. Польская С.С. К проблеме лексикографической фиксации единиц специальной лексики // Вопросы филологии, – 2009. – № 1. С. 101-107.
8. Селігей П.О. Науковий стиль української мови: ресурси оновлення // Мовознавство, – 2006, – № 2-3. – С. 174-186.
9. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми // Мовознавство, – 2007, – № 3. С. 48-61.
10. Семенюк О.А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Видавничий центр «Академія», – 2010. – 238 с.
11. Філіпцова Н.М., Шаманова Н.С. The Wonderworld of Translation through the Wonderworld of Engineering. – Миколаїв: УДМТУ, – 2004. – 148 с.
12. Шляхова В. Лінгвістичні особливості перекладу наукового тексту // Освіта і управління. – 2012. – № 2-3. С. 66-73.